

КРАСИМИР ПАНОВ

ПОБЕДИТЕЛЯТ

chitanka.info

Калоян, висок и блед, яздеше в челото на конната рат. Той гледаше пред себе си с невиждащи очи и сякаш само тялом присъществуваше върху белия кон.

Голямото, страшното дело бе вече назад. Нанесен беше първият жесток удар на Империята, удар, който всели страх и безсилна омраза у всеки ромеец. Той си припомняше хулите от крепостта:

— Варварино, ела, ела насам! Кожата ти ще одерем, българско куче, къс по къс ще те кълцаме!...

А после, когато Варна падна в ръцете му... Той пощади населението, но със защитниците — ромеи и западни наемници, разправата му бе жестока:

— В рова всички! И живите при убитите!

Такава бе страшната му повеля. В неговите уши още звучаха словата на отец Теодосий, духовника, който му бе дал търновският архиепископ Василий да го придружава в похода:

— Бой се от бога, царю! На връх страстната събота, това бива ли?

— А Василий Българоубиец на времето побоя ли се от бога? И къде беше самият бог тогава?... Когато избождаха очите на петнадесет хиляди...

— Не богохулствуй, царю Йоане!

— Не богохулствувам, припомням ти само... Знай, спрямо ромеите няма да бъда християнин. Спрямо тях ще карам по старозаветния закон — око за око, зъб за зъб! Много има да им връщаме на тях ние, българите!...

Отецът клатеше глава.

— Виждам, няма да се смириш ти. Докога безчеловечие и кръвопролитие, господи, докога?

* * *

В лето хилядо сто осемдесет и седмо, след неуспешната обсада на Ловеч, братята му го бяха дали заложник на византийците. Беше шестнадесетгодишен, но вече израснал красив, силен, висок. Людете говореха, че Йоан, наречен умалително Йоаница, и по душа е най-добрият от тримата. Може би защото най-често високите, едрите мъже

са такива — с добри, благородни сърца, кротки и умерени в действията си. У Йоаница имаше и друго съчетание. Ръстът и телесната му сила съответствуваха на силата на духа и любовта му към знанията. На нея, телесната сила, той гледаше като на нещо естествено, от бога дадено му преимущество. По-късно взе да му става неловко, загдето го зяпаха с удивление и се обръщаха подире му. Защото малцина можеха да се похвалят с такива качества. А в Константинопол някои от учените мъже го оприличаваха на староелински езически бог, макар че боговете на древните елини не са се отличавали никак с вродената свенливост на Йоаница...

Трите години, прекарани в Константинопол, твърде много промениха младия човек, макар външно да не се отразиха на неговата съдържаност. Тук той можа отблизо да види човешката поквара, да се сблъска с порока и да вкуси от него, а след това да се изпълни с отвращение. Тук знатният заложник стана свидетел на най-изтънчена и безпощадна жестокост, за която дори и не подозираше, че я има на този свят. Той с почуда и ужас слушаше за престъпленията на предишния император Андроник Комнин, както и за нечувано жестокия край на самия император, измъчван и рязан на късове по улиците на Константинопол и на хиподрома. И не преставаше да се учудва как тези нрави съжителствуват с изисканата култура и преголямата набожност на ромейските благородници, които не пропускаха случай да се отнасят с презрение и ненавист към „варварите“, населяващи планините и полята северно от Адрианопол, за които се изказваше съжаление, че някога Василий Българоубиец не е изтребил всички. Йоаница твърде често слушаше и разговори за латините — фръзи и немци, с които личният пратеник на император Исак II Ангел, Йоан Дука, сключи в Нюрнберг договор, потвърден с тържествени клетви от двете страни. Но ромейте със страх и нескрита омраза говореха за предстоящия поход на „западните варвари“, като припомняха поразите и опустошенията, които бяха извършили преди четиридесет години, по време на Втория кръстоносен поход. И Йоаница бързо разбра, че цялата мощ на Византия би се стоварила безмилостно върху въстанала България, ако не я възпираше несигурното и опасно положение по границите ѝ, а и в самата нея.

На северозапад маджари и сърби бяха опустошили обширни земи и достигнали чак до Средец. Единствено женитбата на ромейския

император с дъщерята на маджарския крал Бела III спря понататъшното настъпление на маджарите и на техните сръбски васали.

В лидийска Филадельфия се разгаряше въстание на Теодор Манкафа, което заплашваше да обхване цяла Анатолия.

Но над всичко, като най-голяма заплаха за империята, се очертаваше новият кръстоносен поход, който папа Инокентий III се готвеше да отправи за освобождение на гроба господен. Сведенията гласяха, че кръстоносната армия няма да бъде по-малка от 120 000 души. Наистина, имаше за какво да се тревожат ромеите в тези времена. Затова те и не стояха със скръстени ръце, а действаха. Действаха с всички свои стари изпитани оръжия и когато не достигаше военна сила, пускаха интригата и клеветата, подкупа и чашата с отрова...

Това, разбира се, важеше с твърде голяма сила и за България. Щом лично императорът, начело на голяма военна сила, не можа да сломи българското въстание, не трябваше ли по друг начин да се премахнат неговите предводители, да се внесе разкол сред първенците на възкръсналата българска държава, да се предизвикат кървави борби за власт и надмощие? Много са човешките слабости, които може да се използват — ламтежът за слава, за почести и богатство, за красиви и изкусителни жени и още много и много.

Голямата дипломатия на Константинопол се готвеше да действа с всички сили.

* * *

Йоаница усети от самото начало за какъв го смятат в Цариград — едър и силен красавец с не много ум в главата. И той съзнателно подсилваше в много случаи вродената си доброта и жаждата да се поучи от ромейската мъдрост. Така привидно простодушният син на Хемус успя да заблуди хитрите си пазители и настойници. И те се запретнаха да му предадат изпитаните и утвърдени според тях от векове правила и истини, да му вдъхнат безмерно преклонение пред ромейската традиция и призванието на империята да властва не само на полуострова и в Анатолия, но в целия свят.

Заради неговата телесна красота, доброта и послушание нарекоха го Калойоан или Калоян, което значи едновременно и „добрият“, и „хубавият“ Иван.

„Добрият“ Иван се стараеше да не си губи времето, докато е в ромейската престолнина. От него не остана скрито как императорът Исак II Ангел продава големите държавни служби на тези, които могат по-добре да му заплатят, видя непълноценните монети, които същият сечеше, за да ограбва населението, узна как императорските чиновници обираха народа. Можеше да се убеди, че Исак Ангел облагодетелствува само знатните велможи, манастирите и църквите, а граби от отделни области непосилни такси и данъци.

Голяма мъка за ромейските първенци бе, че вече не могат да ограбват, както доскоро, Загорската земя или Мизия, както те наричаха освободената северна част на българските предели. Но засега им оставаше неизбродна Тракия и обширната Долна земя на югозапад, която ромейците зовяха Същинска България...

Засега... Сто седемдесет и три години след като Василий Българоубиец избоде очите на петнадесетте хиляди Самуилови войници...

* * *

Като не спираше да изразява възторга си пред дълголетните постижения на Византия във всички области на човешките знания и изкуства, Калоян плахо, но настойчиво разпитваше за всичко с вид на прехласнат и заслепен от мощта на Империята варварин. Прочете и внимателно изучи много ромейски съчинения по история и военно дело — от Прокопий Кесарийски и Константин Багрянородни до „Стратегикона“ на Кекавмен и „История“ на Михаил Аталиат. Той можеше добре да се запознае и с науките в прочутата Магнаурска школа. Там един от учените мъже, който разпалено хвалеше достойнствата на това първо в Империята висше учебно заведение, му разказа твърде много и за нейната история. Калоян не можеше да твърди, че всичко е запааметил. Но все пак запомни това, което сметна за особено важно. Тук, в този храм на науката, преди три столетия, по време на ректора Лъв Математик, прилежно и с успех бяха изучавали науките двама

много способни студенти. Единият бе Константин, наречен философ, а другият — Симеон, синът на княз Борис-Михаил, кръстител на българите... Симеон, който по-късно се бе превърнал в страшилище за империята...

И Калоян неспирно мислеше. Когато братята му се захванаха с голямото дело, той беше още юноша. Не можа да вземе участие в походите, нито да води с оръжие в ръка освободителните отряди срещу ромейските тагми^[1]. А и когато пред храма на свети Димитрий прогласиха възкресението на българското царство, той стоеше само като сянка край тях. Красив, искрящ от младост, но само един неопитен хлапак, нищо повече... И добре, че се озова в Константинопол. Струваше си тук да преживее човек някое време, но по-умно и смислено. Такава беше и заръката на по-старите братя...

В ромейската престолнина Йоаница-Калоян научи и още нещо. Само преди няколко години в императорския дворец бе пребивавал сегашният крал на маджарите Бела III. Той не беше си губил времето тук само с празни удоволствия, а бе придобил висока образованост и широк кръгзор. За това се говореше сред висшите кръгове във връзка с новините, идващи от Маджарско. Разказваха, че никога досега това кралство не било тъй добре управлявано. А маджарският владетел сега сполучливо си служеше спрямо Византия с нейните методи.

Този урок Калоян никога не забрави.

И когато в късната есен на хиляда сто и деветдесета година успя с помощта на изпратени верни хора да избяга от Константинопол, освен гръцкия и латинския езици, които добре бе изучил в престолнината, той носеше в себе си и една друга неоченима придобивка — големия опит и разностранните знания на ромеите — доскорошните поробители и отколешни врагове на българите.

* * *

— Ей, ти ли си това? Още повече си пораснал. И си станал истински мъж!

Калоян бе в яките прегръдки на любимите си братя. Очите на Асен и Петър го гледаха светнали, с радост и гордост. Те не можеха да

му се нарадват — на него, най-малкия, който ги надвишаваше по ръст и по сила.

— Как е там, как живя? Научи ли много неща? Ще има да разправяш!

През първите дни в Търновград Калоян неуморно трябваше да разказва за живота си през трите години заложничество. После погостува на двете си сестри, а след това Асен го повика:

— Сега ще вървиш в Овеч. Искам да ни покажеш на дело какво си научил във Византия. Поверяваме ти да управляваш голяма част от североизточните български земи. Знай, предстоят ни още много битки с Византия, но за да имаме успех, трябва вътре в страната да е спокойно. Да се поправят крепостите и пътищата, да се въведе строг ред в данъците и повинностите, да се осигури постоянен приток от люде за войската. Още си млад, но в ръцете ти поставям голяма власт. Ала и много ще искаме от тебе. Затова захващай се мъжката!

* * *

Заредиха се години усилни, години на изпитания. Щеше ли да оцелее България? През пролетта на хиляда сто и деветдесето лето кръстоносните войски, водени от германския император Фридрих Барбароса, бяха прехвърлени с византийска помощ в Анатолия и продължиха движението си на Изток. Малко след това по море и суша ромеите нахлуха в българските земи, като палеха и грабеха селата по пътя си. Стигнаха до Търновград, но не успяха да превземат нито една крепост. Уплашени от кумански нападения, византийците прибързано потеглиха обратно, но в една от Хемските клисури бяха връхлетени от многочислената рат на Асеня и напълно разбити. Придружен от малцина оцелели, императорът Исак II Ангел едва успя да се спаси. Три години по-късно Исак II Ангел приготви нова армия за нахлуване в България, но бе свален от престола и ослепен от родния си брат Алексей.

Българската рат, предвождана от Асеня, продължи да громи византийците още три години. През хиляда сто деветдесет и шесто лето бе разбита и войската, предвождана от императорския зет севастократор Исак, а самият той беше взет в плен. Асен се завърна

победоносно в ликуващия Търновград и тук го сполетя това, което не можа да стори ромейското оръжие. Асен бе погубен от честолюбивия болярин Иванко, подмамен от византийците. Заговорниците, начело с Иванко, скоро разбраха, че няма на кого да се опрат и побързаха да избягат във Византия, преди Петър и Калоян да пристигнат с войските си. В Търновград поставиха Петър за владетел.

Измина се още една година.

През един мрачен дъждовит ден в края на март при Калоян в Овеч въведоха двамина войводи, пристигнали от Търновград. Още щом съзря тревожните им и смутени лица, Калоян изтръпна. Зло предчувствие сграби сърцето му. Какво, какво е станало пак?...

Войводите се поклониха чинно.

— Твоя светлост, носиме ти лоша вест. В името божие, посрещни я като мъж — изрече един от тях.

Калоян не отвърна. Изправи се мълчаливо и хвана с железни ръце раменете му. Човекът сгърчи лице, приведе се от болка.

— Брат ти, царя Петра... Намериха го мъртъв, убит... Ромейско дело е, господарю... Царю на българите — издума с усилие войводата, привел лице пред огнените Калоянови зеници.

Как, как го нарече човекът?... Царю велики, царю на българите?... Значи и Петър го няма вече?... Ромейското коварство премахна и него... Така... така. Сам, без братска подкрепа бе останал... И двамата, неустрашимите, мъдрите, ги няма вече... А сега? Сега бе неговият ред. Да царува или да умре и той от византийска ръка. Той, добрякът Йоаница... И сякаш огнен дух се зароди в него, изпълни го целия, освети бъдното пред зора му...

Да царува и да победи или да загине. Претежко бе бъдното дело. Но той тепърва щеше да им покаже кой е Йоаница, наречен добрият Йоан, Калоян!

* * *

Беше решил вече. Нямахше да се спре пред нищо, за да се заплати с довчерашните поробители, мъчители и убийци. Злата сила на отмъщението бе пропълзяла в него още по време на заложничеството и сега започваше да иска своето. Ненапразно в ония

години той изучаваше прилежно ромейските знания. Предстоеше да се види какво е научил.

В началото на своето царуване Калоян привидно се свърза с Иванко, когото ромеите междувременно бяха въздигнали в управител на Плъвдивската тема. Жадният за слава и власт болярин, който трескаво строеше крепости и трупаше войски, скоро скъса с Империята и се обяви за самостоятелен владетел.

По същото време българският цар улесни Добромир Хръз, който управляваше в Струмица, да се отметне от византийците и да се обяви за самостоятелен владетел.

Подстрекаван от Калояна, въстана и управителят на Смоленската тема Йоан Спиридонаки.

Сега вече българският владетел изпрати отделни силни отряди от българи и кумани, които пребродиха Южна Тракия, като нападаха и унищожаваша византийските гарнизони.

И ромеите усетиха големия, непримиримия противник. Империята получаваше рана след рана, губеше кръв и сила от действията и подстрекателствата на българския цар.

В „Похвално слово“ към императора византийският летописец Никита Хониат писа:

„А кой е този, който повдига върху ни оръжие и храни против нас бесен гняв? Като положил в своето седалище заоблачния Хем, като небесна твърд, и като въстанал против тебе, той пуца оттам изкуствени мълнии като псевдокрониона Салмоней и е прекарал в това безсрамие вече цели години.“

Кой бе този, ромеите тепърва имаше да разберат.

В обстановката на строга тайна грижливо се подготвяше първият открит Калоянов поход против империята.

За да се отклони вниманието на ромеите, силна българо-куманска конница нахлу в Източна Тракия, превзе крепостта Констанция в подножието на Родопите и изравни стените ѝ със земята. И докато византийците отправяха бързо подкрепления нататък, голяма войска, начело със самия цар, стремително се отправи към здраво

укрепения град Варна, единствената византийска крепост, която бе останала на север от Хемската планина.

Години наред в оръжейните работилници се ковеше и приготвяше оръжие и снаряжение за тази войска. За няколко дни преди похода бойците препасаха мечове, окачиха боздугани и бойни секири, нарамиха сулици, преметнаха колчани със стрели, стиснаха криви лъкове. С войската тръгна голям обоз от тежки каруци с колела, стегнати в железни обръчи, впрегнати в по три впряга коне или волове. Бойни колесници возеха първите боляри и войводи. В каруците, покрити с черги и козаци, бяха увити метални и дървени части на обсадни машини, купчини каменни топки, заострени греди, дълги до четири разкрача. Някъде покривалата се бяха посмъкнали и откриваха черни греди, омотани с вериги, метални колела, лостове и халки. Всичко това бе изработено от най-опитните дърводелци и ковачи, ръководени от механици, които Калоян бе издирил отблизо и далеч.

Войскарите вървяха бодро, нарамили оръжията си. Наред с тях с бавен ход се движеха конните дружини, за да не се отделят от пешата войска и колите.

* * *

Като черен мравуняк плъпна многобройната българска войска край силната морска твърдина. Първото, което съзряха очите на пълководци и бойци, бяха няколкото бесилки, издигнати извън града. На тях се полюшваха почернелите трупове на български селяни с изкълвани очи. После научиха, че ги бяха умъртвили, загдето се мъчили да укриват храни от ромеите.

По кулите и зъберите се чернеше многобройна войска — ромеи и наемници — италианци и фръзи. Когато отделни конници и части понаближиха стените, оттам прехвъркнаха първите стрели, а заедно с тях екнаха хулни крясъци и обиди към българите:

— Мръсни скити, варвари! Крепостният ров е предълбок, ще хвърлим там всички ви, мърши вонящи!

От крепостта заедно с предизвикателствата ехтеше и смях. По бойниците се пъчеха ромейски първенци и наемници, плащовете им пъстрееха наред с пряпорците, които се вееха на кулите, а броните им

лъщяха на захождащото слънце. Мнозина размахваха оръжия и пестници.

— Къде е кучето Йоан, нека излезе напред! Или го е страх да не последва братята си? Скоро ще го изпратим при тях, ще се погрижим да не чака дълго! — долиташе от крепостта.

На другия ден бе велики четвъртък. Камбаните на Варна биеха, когато Калоян заповяда първия пристъп. Веригите тръгнаха бавно. В началото вървяха бойци с големи щитове, с дълги и къси копия в ръце. Следваха ги рояци лека пехота. По даден знак пешаците отдалече вдигнаха лъкове и обсипаха на няколко пъти бойците с облаци стрели. Зад стрелците пълпеха колони бойци с високи шлемове и кожени ризници. Някои носеха дълги заострени греди, а други — стълби. Но какво беше това? На известно разстояние след тях се движеха подобни на някакви змейове дървени чудовища на колела, които отвътре бяха бутани от войници. През нощта те бяха сглобени и приготвени за нападението.

Машините бяха различни по вид и големина — стенобойни машини — каменометки и тарани, стрелометки и такива, които бяха устроени да хвърлят заострени греди на повече от триста и петдесет крачки далечина. Но сред движещите се чудовища извисяваха снага няколко истински исполина. И когато защитниците на варненската крепост ги зърнаха, самоувереността им започна да намалява. Този дявол Йоаница не се шегуваше. Високите варненски стени, смятани за непристъпни, щяха ли да устоят и сега?...

На около сто и петдесет крачки настъпващите вериги се спряха и сториха място на метателните машини, които изпълзяваха напред. Застрашително се изправиха греди, превързани с вериги, блеснаха назъбени колела, халки и куки, свързани с дебели въжета.

Но и обсадените не спяха.

По кулите светнаха огньовете, протръбиха тръби, стрелометки отправиха стрелите си към обсадителите, със свистене полетяха камъни, изхвърлени от каменохвъргачки.

Българските бойци от предните редове приклекнаха зад щитовете. Други пъргаво заработиха край машините. Към крепостта литнаха гигантските стрели-греди, като град заваляха по зъберите големите обли камъни на каменометките. По даден знак от челниците нови рояци стрели се устремиха към неприятеля. И стрелометките на

българите запратиха облаци стрели към обсадената крепост, а заедно с тях полетяха и огнени стрели, натопени в горящи смоли.

Битката продължи до вечерта, а на другия ден — разпети петък, се захвана с нова сила. Въпреки причинените разрушения бранителите на крепостта все още се чувствуваха сигурни зад високите и дебели стени. Упование имаха и в широкия ров, който опасваше крепостта. Но тук те грешаха.

В деня на страстната събота пред редиците на обсадителите излязоха подвижните обсадни кули с много колела, подобни на исполини, които по височина надвишаваха крепостните стени. Омотани бяха с прясноодрани, още кървави волски кожи, за да се предпазят от горящи стрели, а това им придаваше още по-зловещ вид. Вътре, в по-горната част на кулите, на стълби стояха изпитани бойци с обнажени мечове, секири и копия.

Ромеите посипаха кулите със стрели, някои от тях щръкнаха из кожата, захвърчаха и камъни, но всичко бе напразно. Чудовищата вървяха неумоливо напред, достигнаха рова, но не спряха и тук, а продължиха движението си. Предните им колела увиснаха над рова, после те се наклониха и с трясък една след друга се опряха в крепостните стени, почти до самите бойници. Скритите вътре бойци с голяма храброст се втурнаха в бой с бранителите. Върволиците, които следваха кулите отдире, сега минаваха през тях и достигаха върха на крепостните стени. Други войскари се катереха по самите наклонени кули, добираха се до стените и скачаха в кипежа на боя. Все повече и повече бойци преминаваха по обсадните кули в крепостта. Устремът на българите бе яростен и неудържим. Скоро изскърцаха и се разтвориха главните порти на крепостта. Навлезлите вътре българи спуснаха подвижния мост. Това и чакаше българската конница, която с тържествуващи викове нахлу във Варна.

В ранните следобедни часове победоносната войска сломи последната съпротива. Голямата и силна морска крепост отново ставаше българска. Последното ромейско гнездо, северно от Хем, бе унищожено.

Но това все пак беше само началото...

* * *

Тепърва предстоеше голямата борба за отвоюване на Тракия и Долната земя, предстоеше голямата борба за България с меч, ум и дързост. За това мислеше сега Калоян на връщане след своя първи победен поход.

На северозапад, в Моравската област, като нова заплаха се надигаха сърби и маджари и българският цар без забавяне изпрати силна войска, която успя да прогони нашествениците.

После дойдоха преговорите с папа Инокентий III. Като използваше интереса на римския първосвещеник към българите, които той искаше да привлече към католическата църква, Калоян се стремеше да получи признанието на папата за своето положение на законен български владетел. Царят търсеше също поддръжката на папа Инокентий III и в спора си с маджарите, които известно време продължаваха да владеят някои северни области в Моравско.

Между това задаваха се събития, които щяха да раздрусат из основи царствата и народите в югоизточната част на Европа.

Още от хиляда двеста и второ лето на запад бе започнала подготовката на Четвъртия поход на кръстоносците.

Този път решението бе кръстоносната войска да тръгне на изток по море. Срещу добро заплащане Венецианската република предостави на кръстоносците огромна флота от военни и транспортни кораби. Но малко преди войската да отплува, при предводителите на похода се яви млад човек — синът на Исак II Ангел — императорът на ромеите до пролетта на 1195, когато бе свален от престола и ослепен от собствения си брат. Той молеше за помощ и съдействие да си възвърне бащиния престол. Предложението му се оказа добре дошло както за Венеция, така и за кръстоносните вождове.

На 8 октомври 1202 година подготвената във Венеция флота, натъпкана с рицари, щитоносци и обикновени бойци, напусна Адриатическото пристанище. По пътя си кръстоносната сила обсади и превзе християнския град Зара, който беше подвластен на маджарския крал. Така още в самото начало походът започна с изстребление и грабежи...

През лятото на 1203 година Исак II Ангел и синът му бяха възстановени на престола. Но управлението им не трая дълго. Те

изпразниха държавната хазна, заграбиха и имуществото на мнозина, за да се отплатят на кръстоносната войска, която продължаваше да стои край Цариград. Към така предизвиканото озлобление се прибави и ново — намерението на Исакангеловия син Алексий да подчини Цариградската църква на Рим. Избухналият бунт помете Алексий и баща му от престола, на който се възкачи новоизбраният император Алексий — пети по ред. Сега вече поводът за завземане на Цариград бе намерен. Срещу ромейската столица, останала почти без войска, по суша и море се нахвърли голямата кръстоносна сила. При втория пристъп на 13 април Цариград падна в ръцете на кръстоносците. Последва нечуван грабеж, унищожение и жестокости над населението.

Така, вместо да воюват с „неверниците“ и освободят „гроба господен“, кръстоносците унищожиха Византийската империя. За император на новата Латинска империя предводителите на кръстоносното рицарство посочиха фландърския граф Балдуин. В Тракия и земите на Егейска Македония бе образувано Солунското кралство, начело с графа Бонифаций Монфератски като васал на латинския император.

България се оказа между две войнствени католически сили — кралството на маджарите на северозапад и латините-кръстоносци — от юг и изток.

Като не прекъсваше връзките си с папа Инокентий III, Калоян следеше с безпокойство действията на западните завоеватели. Негови пратеници бяха проводени при новите съседи с предложения за приятелство и мир още когато латините обсаждаха Цариград, но те бяха отпратени с обиден отговор. Българският цар бе наречен слуга, довчерашен роб на Византия, който е длъжен да предаде владенията от него земи на кръстоносците...

Беше лятото на 1204 година.

Вече четири месеца откак не съществуваше Византия. След като Калоян се увери, че латините не искат мир, той писа на папата с молба да предупреди южните му съседи да не предприемат нищо срещу българската държава. Защото и тя не им върши нищо лошо. Ако обаче те кроят и действуват срещу държавата му, българският владетел предупреждаваше папата да не го държи отговорен за това, което ще последва.

Съгледвачите, разпратени из южните гранични области, известиха на българския цар, че император Балдуин, съпроводен от голяма свита и силна войска, е тръгнал из Тракия да се разпорежда с покорените земи и ги разпределя между своите първенци. Силите, които Калоян беше събрал от българи и кумани, нарастваха с всеки изминат ден. И той взе бързо решение да се спусне на юг с част от тези сили. Още не беше решил окончателно да воюва, засега на юг го тласкаше любопитството. За тези хора, облечени цели в желязо, с блестящи шлемове с наличници, украсени отгоре с пъстри пера, с плащове, на които бяха извезани кръстове, за тяхната гордост и надменност, за жестокостта им към покореното население беше слушал достатъчно той... Много нещо бе чул Калоян за тези освободители на гроба господен и все му се искаше лично да се запознае с тях. И за да прецени доколко са верни приказките за чутовната сила и непобедимост на тези нови владетели на Византия и Цариград, които, вижда се, към българите изпитваха единствено чувство на незначитане и дълбоко презрение. С незначитане и пренебрежение кръстоносците се бяха отнесли и към всички тези ромейски първенци, които бяха предложили да им служат... Презрение, придружено с откритата подигравка, а често и с грубо насилие, латините бяха проявили и към православните духовници.

И така Калоян с добра войска се спусна на юг. Отиваше лично да се запознае с новите си съседи...

Случи се така, че предните Калоянови съгледвачи се натъкнаха на един отряд латини, който се беше доста отдалечил от главния императорски стан. Като сведоха копия надолу, четворица от тях подкараха към латините. Един от съгледвачите, по име Павел, бе дубровничанин, отдавна преселен в България. Беше ходил по търговия в земята на франките и знаеше езика им. Той боязливо побутна коня си и излезе напред с вдигната ръка:

— Поздрав от господаря на българите! Идваме с мир по царска повеля.

Неколцина сержанти и бойци, които бяха стиснали копията си, готови да се сражават, облешиха очи.

— Искам да говоря с някои от вашите благородни сеньори по поръка на моя господар — продължи Калояновият човек.

— Ти откъде знаеш езика ни? — запитаха го сержантите в отговор. Павел им обясни и те му посочиха на юг.

— Ето там наблизо са нашите. Ние сме от дружината на сеньор Пиер дьо Брашьо. Можеш даже и да го видиш оттук, макар че той е малко дребничък — добавиха, като се усмихваха. Павел и другарите му отправиха погледи нататък. Групата не беше далеч, но лицата на хората не можеха да се разпознаят. Придружени от двамина сержанти, те подкараха към тях. Скоро настигнаха група от около тридесет ездачи. Повечето бяха слезли от конете, които пасяха наоколо. Един от кръстоносците се разхождаше наоколо и отдалеч гледаше към тях с ръка над очите. Беше необикновено висок — стърчеше с цяла глава над най-едрите. Когато пратениците наближиха, високият се метна на коня си и застана в очакване като същински исполин.

— Ето, това е нашият сеньор — представиха го сержантите.

Павел се поклони дълбоко от коня си с ръка на гърдите. Разказа му за молбата на българския цар. Посочи троицата си придружители.

— Те са воеводски синове. Нека останат тук като залог за твоята безопасност. Имате думата на българския господар, че косъм няма да падне от главата на тези, които биха се отзовали на поканата му.

Пиер дьо Брашьо помисли за миг, поглади червеникавата си брада и се усмихна.

— Какво пък, всеки знае, че Пиер дьо Брашьо не е от страхливите. Ако се позабавя, известете на императора — добави на своите хора той. — Ще отида, макар че един дьо Брашьо струва не трима, а три хиляди като тези — посочи той пратениците. Показа да му подадат плаща с кръстните знаци, наметна го и позова трима от сержантите.

— Вие ще дойдете с мен при власите^[2]. Щом те искат да ни видят, нека и ние ги видим отблизо.

Знатният сеньор, придружен от тримата си телохранители, се отправи към българския стан, воден само от Павел. Пред стана ги посрещнаха конници, които с учудване и любопитство впериха погледи в дългата мършава фигура на рицаря. Павел им каза кого води и те бързо възвяха конете си, като препуснаха обратно в луд бяг. Дубровничанинът накара латините да позабавят хода на конете си. И когато групата съвсем наближи стана, пред палатките излязоха неколцина конници в скъпо облекло, които тръгнаха срещу им. Беше

твърде любопитно да се видят двете групи, водени от по един гигант. Защото излязъл бе да посрещне дьо Брашьо самият цар на българите, който по ръст не му отстъпваше. Изразителното скулесто лице на Калояна срещна учудения, малко объркан поглед на латинеца. Царят вдигна ръка за поздрав:

— Добре дошли, знатни чужденецо, ти и твоите придружители. Радостни сме, че можем да ви посрещнем като драги гости в нашия стан, на наша земя.

Павел превеждаше Калояновите думи, а рицарят си даваше вид, че любезно ги слуша. Но към края лицето му се смрачи.

Той едва забележимо се поклони.

— За поканата и добрите думи, сеньор, благодаря... А за земята нека предоставим на бъдните дни да определят чия е.

Павел трепна, но прилежно преведе дума по дума. А обръщението „сеньор“ предаде като „господине“. То беше равнозначно на „господар“ и не смути Калояна. С нищо царят не издаде чувствата си и за сетнешните думи. Строгото му лице даже се оживи в усмивка. Като даде знак на гостенина да мине напред, той подкара коня си до него. От лявата страна на рицаря мина Павел. Калоян заговори полека:

— Това, което чух, е много интересно за мене. И все пак позволявам си да запитам, знатни чужденецо, нямате ли си достатъчно земя там при вас, та сте дошли тук толкова далече?

Пиер дьо Брашьо погледна царя и вдигна вежди. Леко подръпна поводите на коня си и устните му се обтегнаха в слаба усмивка. Искрици пробляснаха в сиво-сините му очи.

— А не сте ли чували как великата Троя е била разрушена и чрез каква хитрост? — запита в отговор той. Калоян и окръжаващите го си размениха погледи.

— Не само сме чували, но и нещичко сме прочели. Запознати сме с това повече от мнозина други — отвърна сдържано царят.

Сеньор Пиер сви рамене.

— Е, щом знаете, това е добре. Троя беше на нашите прадеди. Тези, които се спасиха, избягаха там, откъдето идеме ние. И понеже това беше земя на нашите прадеди, ние дойдохме тук, за да завоюваме пак тези земи...

Неусетно бяха стигнали до царския шатър. Притекоха се слуги и бойци и помогнаха на рицаря и телохранителите му да слязат от

конете. Вътре в широкия шатър ги очакваше голяма кръгла софра, застлана с пъстра покривка, отрупана с угощения. Всички насядаха и макар да не беше по обичая на рицарите да сядат на трапезата с оръженосците си, дьо Брашьо не каза нищо. Калоян с любезен жест покани гостите си, но когато забеляза мигновено колебание в лицата им, той направи знак на един от слугите, който му отсипа от блюдата. Царят опита поред от всичко. Сякаш засрамен, Пиер дьо Брашьо не го дочака и потопа къшей хляб в дъхавия сос. Сержантите последваха примера му и с голяма охота се нахвърлиха върху ястията.

Сеньор Пиер и другите не отказаха и от яденето, и от гъстото тъмночервено вино, което слугите постоянно им доливаха в тежките сребърни чаши. После им помогнаха да се качат на конете и със свита придружители ги изпроводиха близо до техния стан. Оттам се върнаха тримата заложници.

* * *

Две седмици по-късно Калоян се завърна в Търновград. Тук го очакваше необичайно пратеничество. Гръцки първенци от цяла Тракия, прокудени от своите владения, други — сами напуснали ги, се бяха събрали тук в Царевград Търнов с предложение до българския цар. Те му предлагаха помощ чрез въстание на всички гърци от Романия, както се наричаше тогава тракийската земя. Предлагаха му и му обещаваха титлата император, ако воюва дружно с тях до избиването на всички франки и ако ги признае тях, ромейските власти, за свои. Калоян слушаше словоизлиянията на измъчените и озлобени хора, множеството от които бяха предлагали своята вярна служба и на латините, но бяха отблъснати позорно и жестоко. Той обхождаше с поглед брадатите лица и търсеше скритото притворство, лъжата и двуличието. Острият му взор принуждаваше не един от тях да наведе очи. Но каквито и да бяха истинските им чувства, в едно ромейте бяха безспорно искрени — в крайната си, фанатична омраза против ненавистния завоевател. Тази омраза бе достатъчна сега, за да обедини силите на българи и ромей. А колкото до титлата ромейски император... Струва ли си сега да се мисли за този блян на Симеона...

Съюзът за общи действия против латините бе скрепен с тържествени клетви от двете страни.

* * *

Като помитаща стихия се втурна голямата българска войска през ранната пролет на 1205 година. Тежковъоръжени конни полкове, многочислени дружини и пешаци с дълги копия, тежки брадви и мечове, хилядна лека куманска конница. И докато многочислената рат се спускаше на югоизток, там един след друг избухваха пожарите на бунта и възмездието. Първа въстана Димотика. Тамошните гърци избиха и плениха по-голямата част от франките, които владееха града, а малцината, които се спасиха, побягнаха към Адрианопол. Но и в тази голяма крепост жителите не закъснях да въстанат. Тук също малцина от латините успяха да се спасят.

Известията за бунта, които едно след друго тревожно пристигаха в Цариград, смутиха силно император Балдуин и неговия приближен, изтъкнатия пълководец граф Луис дьо Блоа. А лошите новини продължаваха да прииждат, защото гърците въставаха навсякъде и убиваха всички латини, които успяваха да заловят. Последните новини гласяха, че оцелелите латини от Адрианопол успели да се доберат до град Аркадиопол^[3], но и там не се осмелили да останат сред настръхналото гръцко население. Някои се оттеглили в крепостта Цурулон^[4], но голяма част от дирещите спасение не се осмелили да останат там, а продължили бягството си към Цариград. Тук император Балдуин очакваше войската на брат си Хенрих, която воюваше отвъд Хелеспонта, в Анатолия. И когато значителна част от войските премина морската теснина и се озова в Цариград, Балдуин възвърна своята смелост. Край него бяха най-изпитаните и верни пълководци от началото на големия поход: Матьо дьо Валинкур, Макер дьо Сен Менехул, Роберт дьо Ронсоа. Императорът, начело на всичките си налични сили, побърза да се отправи на поход срещу бунтовните области. Преди него на северозапад се отправи със силен авангарден отряд друг изтъкнат пълководец и предводител — маршал Жофроа дьо Вилардуен.

При крепостта Никица^[5] отрядът на Вилардуен се присъедини към основните сили, водени от императора. Тук през нощта направиха голямо съвещание и на сутринта се отправиха към Адрианопол. Когато приближиха високите стени на голямата крепост, всички видяха не само струпаните по бойниците ромеи, но и бойните български стягове, които се развяваха по кулите — зелени знамена с лъвско изображение, червени и жълти — с изображение на пантера, за които някои казаха, че са личните прапорци на българския цар. Балдуин разпредели войската си на бойни отряди, които се настаниха главно срещу двете врати на крепостта, определи и местата на стенобойните машини. Така войската престоя три дена, без да предприеме друго освен подготовка и потягане на машините си, с които смяташе да подкопава и разбива стените.

На четвъртия ден, откакто бе обсаден Адрианопол, пристигна нов голям и силен отряд в помощ на Балдуина. Това бяха венецианците, начело със своя дож Енрико Дандоло, на който, макар да беше стар и полусляп, не липсваха дързост и енергия. Но голямата радост на латините трая кратко. Вече бяха достигнали първите известия, че Йоханис, кралят на българите, идва на помощ на обсадения Адрианопол с голяма и силна българска войска и около четиринадесетхилядна съюзна куманска конница.

Настъпи Великден — десети април, лето хиляда двеста и пето. Нови и нови съгледвачи пристигаха в лагера с тревожната вест: „Йоханис иде!“ Тогава френските и венецианските благородници се събраха на съвет. Решено бе маршал Жофроа и Манасе от Ил да пазят лагера, а императорът, начело на голямата част бойни отряди, да излезе напред, ако българите приближат и се започне битка.

Дойде 13 април, сряда, от светлата седмица подир Великден. Сведенията гласяха, че Калоян е съвсем близо — разположил е стана си на две левги от латинския лагер.

* * *

В българския лагер вече всичко беше готово за предстоящото нападение. Конните и пеши полкове и дружини на българите стояха по местата си в боен ред. До тях, от северната им страна, в три дълги

успоредни линии, всяка от по три реда ездачи, пъстрееше куманската конница. Калоян, придружен от воеводи и кумански първенци, за сетен път обхождаше войските. До него яздеше Коча — пълководецът на куманите — с широко рижобрадо лице, с железни доспехи и позлатен висок шлем. Позлатен крив меч се полюляваше от дясната страна на врания му кон.

Калоян, на бял кон, висок и снажен, със златен шлем и скъпи доспехи, с развята алена плащеница, приковаваше погледите на всички войскари. Лицето на царя беше напрегнато, а в очите му гореше необичаен огън. Лек южняк галеше воинските лица, поклащаше многобройните пряпорци, гонеше разкъсаните облаци в небето и разкриваше светлата небесна синева. Наближаваше обед. Царят се наведе и пошушна нещо на Коча, който мълчаливо сложи десница на гърдите си. След това внезапно се сниши на коня и препусна вихрено покрай бойците си. Спря внезапно пред средината и изтегли кривия си меч. Високо проеча повеля. Изведнъж първите три реда кумански конници препуснаха ведно с пълководеца си напред.

Бойният вик на връхлитащите кумани завари повечето от рицарите, сержантите и бойците заети в обяда. Благородниците наскачаха от трапезите си и в безредие се затичаха към конете. Повечето се хвърлиха да преследват конниците с островърхи кожени шапки, облечени в овчи кожуси, които възвиха конете си и се понесоха обратно с бързината на вятъра. Но когато преследвачите понечиха да се върнат обратно, куманите се повърнаха, опънаха лъковете си и многобройни стрели бръмнаха във въздуха. Ранени бяха много от конете.

В лагера император Балдуин повика бароните. И всички признаха, че са извършили голяма лудост с това необмислено преследване. Решено бе, ако Калоян настъпи отново, всички да излязат в боен ред пред лагера в очакване на нападението, без да напускат местата си. Тази заповед бе предадена на бойците в целия лагер. На благородниците маршал Жофроа и Манасе от Ил отново бе наредено да пазят със своите войници бойния стан откъм града.

Неспокойно премина нощта срещу 14 април. В ранната утрин епископ Пиер от Витлеем в съслужение с други духовници отслужи тържествена служба. Дойде време за обяд и тъкмо когато всички се бяха нахранили, до самия лагер екнаха диви крясъци. Рояци стрели се

забиха в шатрите. Сякаш изпод земята бяха изникнали куманските нападатели. Първи се затича към коня си граф Луис дьо Блоа, следван от хората си. Лицата на латини и венецианци бяха изкривени от ярост. Това вече беше много. Сега ще има да видят мръсните варвари!

Тръбни звуци огласиха просторната влажна равнина пред Адрианопол. Отряд след отряд напускаха лагера и начело със своите барони, цели в желязо, се спуснаха да преследват куманите.

— Сир, граф Луис ви предлага да го последвате — дотърчаха сержанти при императора. Но този призив не беше нужен. Оръженосците вече бързо навличаха тежките бойни доспехи на светлокосия император. Мигове след това, окръжен от най-изпитаните си рицари, той препускаше подир нападателите. Нищо от това, което всички бяха решили вечерта, не беше спазено...

Калоян наблюдаваше от нисък хълм развитието на сражението. По негов знак нови и нови кумански отряди се понасяха към бойното поле. Когато се разбра, че почти цялата кръстоносна сила пред Адрианопол се е хвърлила в преследване на леките кумански отряди, царят сбърчи презрително нос, после отметна глава и се засмя с остър зловещ смях.

— Боже, боже! Нима тези хора победиха могъщата Византия и наплашиха цял свят? Нищо, време е да видят как се воюва и кого имат срещу себе си!

И пак заедно с всичките си воеводи царят погна коня си пред построените полкове. В ръката на Калоян блесна меч, с който той поздравяваше отделните бойни отряди. Див рев огласи хълмистата равнина. Хиляди сулици се завдигаха и сваляха заканително, мечове свирепо биеха връз щитовете, бурно се размахваха безчет пъстри стягове с изображения на лъвове и пантери.

Калоян се отдели малко настрана. Високо вдигнат блестеше в юнашката му десница позлатеният меч.

— Българи! — извика той гръмогласно. — Ето разбойниците, хвърлиха се да гонят нашите братя — куманите. Близко са вече тези, които в името на светия кръст убиват и оскверняват, плячкосват, заробват. Дошли отдалеч да опленяват и грабят земите ни, те се прикриват зад Христовия кръст и лъжат наивните, че са тръгнали да освобождават гроба господен!

Калоян си пое дъх, помълча за миг и посочи с меча си:

— Сега сами влизат в капана, в тези мочурливи места! Братя, един не трябва да остане! Гответе арканите и брадвите, тежките копия! Напред!

Ревът на войските стана оглушителен. Юрнаха се всички български полкове и останалите кумани. Само един силен отряд тежко бронирана конница остана на мястото си.

Стотици и хиляди обнажени мечове блестяха в яки десници. Една след друга стените от копия се удряха в кръв и желязо. Така връхлетяха последователно на вълни, на вълни няколко реда конници. После следващите конни полкове изчакаха гъстите редове на пешаците, въоръжени с бойни секири, копия, с куки и аркани. И заедно отвсякъде връхлетяха на бронираните латински отряди, които се топяха под ударите им.

— Божи гроб! Божи гроб!

— Ерусалим! Ерусалим!

И „Бог го иска!“ — заглъхваха бойните редове на рицарите, удавени в оглушителния боен рев на българи и кумани, които с небивало настървение ломяха редиците им. Тежката рицарска конница, разпокъсана на сражаващи се безредно групи, затъваше в мочурливите места, с които бе прошарена тази част на равнината. Един след друг падаха железните конници, стегнати в примката на аркана, безмилостно съсичани с брадви, пронизвани с безброй сулицы. Отделните заградени рицарски групи се биеха с отчаянието на обречени. Граф Луис, ранен вече на две места, получи и трети удар, който го свали от коня. Притече се рицарят Жан дьо Фриез, вдигна го от земята и го качи на коня си.

— Оставете ме! Не мога да оставя императора! — извика раненият. После от устата му потече кървава пяна, главата му клюмна и той издъхна. А над бойното поле отекнаха нови тръбни сигнали. Последната запасна сила на българите — тежката конница, връхлетя на полесражението, водена от самия Калоян. Бронираните бойци с тъмни развети плащове и щитове с лъвски изображения приличаха на развихрени дяволи. Последната защита на рицарите бе сломена.

Срещу Балдуин вдигна коня си сам царят, изби със страшен удар меч от ръцете му, с втори удар от широката страна на меч си върху шлема му го повали на земята. Нахвърлиха се връз него многобройни

българи, вдигнаха го и извиха ръцете му. Овързан с вериги, Балдуин се запрепъва след коня на един от воеводите.

Полесражението северно от Адрианопол се покри с многобройните трупове на убитите кръстоносци, сред тях — мъртвите българи и кумани. В тази велика битка погина цветът на латинското рицарство. Тук паднаха най-изтъкнатите кръстоносци: епископ Пиер от Витлеем, братът на граф Жофроа — Етиен дьо Перш, братът на графа на Невер — Рено дьо Монтмирай, Матьо дьо Валинкур, Роберт дьо Ронсоа, Жан дьо Фриез, Готие дьо Ньой, Фери д'Иер и неговият брат Жан, Балдуин дьо Ньовил и много други.

Късно вечерта малцината, които бяха успели да се спасят, запалиха в латинския лагер дълга редица огньове, за да заблудят българите и под закрилата на мрака побягнаха на юг...

Никога след този тежък удар Латинската империя не можа да се оправи и възстанови напълно...

* * *

Калоян писа на папата, че битката при Адрианопол е резултат от предизвикателството на латините, че той е бил заставен да защитава земите си. И бог, който „се противи на горделивите и дава благодат на смирените“, му е дал победата...

Войските на българския цар продължиха войната против латините през цялата 1205 и 1206 година и навсякъде победиха. Голяма част от Тракия и цялата Долна земя бяха освободени и включени в пределите на българската държава.

Скоро след победата при Адрианопол съюзните отношения между българи и гърци започнаха да охладняват, а в Плъвдив местните ромейски първенци открито се отметнаха от съюза си с Калоян и поставиха за върховен предводител един измежду тях на име Алексий Аспиет. Това предизвика страшния гняв на българския владетел. Подкрепен от местното българско население, в това число и от еретиците — павликяни и богомили, обитаващи край Плъвдив и в града, той ги завзе и срина стените му. Бунтовническите предводители бяха наказани със смърт.

Но в някои райони на Тракия съвместните действия на българи и ромеи продължиха още дълго време.

* * *

Година и половина след като падна в плен у българите, императорът Балдуин завърши живота си. На цариградския престол встъпи неговият брат Хенрих. Той побърза да сключи съюз със своя васал — солунския крал Бонифаций Монфератски, за общи действия против българския цар. Но и тези планове на латините бяха осуетени. В началото на месец септември 1207 година българите устроиха засада на Бонифаций, който идваше от Мосинопол на път към Солун. Кралят бе убит, а отрязаната му глава — изпратена на Калоян, който по същото време, начело на много голяма войска, приближаваше Солун.

Силната и голяма солунска крепост, оградена с високи и яки стени, бе заобиколена с плътен обръч от многобройната българска рат. Голям брой стенобитни машини запълзяха край града и застанаха на определените им места пред стените. Защитниците на крепостта с ужас наблюдаваха приготовленията на многочисления и силен враг.

Тогава внезапно смъртта връхлетя прославения български владетел и наложи да се прекратят военните действия. Беше сложен край на обсадата на Солун.

Новината за смъртта на този, който за краткото управление през своя млад живот постигна чувовни победи над всичките си врагове, се разнесе бързо по близки и далечни земи. Разни легенди бяха създадени по повод внезапната Калоянова смърт. Според едни търновският владетел бил погубен от самия защитник на Солун — великомъченик Димитрий. В по-ново време смъртта му се обяснява като последица на заговор срещу него. Други смятат, че гърци и латини, обединени от общата си смъртна ненавист към Калояна, са успели да организират убийството му.

Големият византийски историк Георги Акрополит, близък съвременник на тези събития, също е познавал легендите. Но той пише, че българският цар е починал вследствие на „плевритска болест“ — остро белодробно заболяване.

А житието на свети Сава Сръбски ни съобщава, че Калояновите пълководци след смъртта на владетеля извадили вътрешностите му и осолили отвътре тялото, а после го отнесли на север в столицата Царевград Търнов, за да бъде погребан там.

Всичко десет години продължило бляскавото Калояново царуване. Но това били години на сияйни победи над враговете. През тези десет години Йоаница-Калоян се постарал да отмъсти за престъпленията, извършвани над българския народ от византийци и латини, като ги сразил по всички бойни полета. От тях получил и различни хулни имена: Скилойоан^[6], Злоумният, Ромеоктон^[7]. Но за своя български род той завинаги си останал добрият и обичан Йоаница-Калоян-Калиянчо, когото с дълбока почит и признание зовели **ПОБЕДИТЕЛЯТ**.

* * *

През 1972 г. при археологически разкопки до църквата „Св. 40 мъченици“ във Велико Търново бе открито погребение на мъж със златен пръстен с надпис в негатив „Калоянов пръстен“ върху плочката. Пръстенът е с тегло над 61 грама, изработен от самородно злато. В центъра на плочката, окръжено от надписа, е гравирано изображение на животно, което по мнението на специалистите е най-вероятно *барс* — древен вид леопард.

От книгата на Веселина Инкова „Калояновото погребение“, издадена от издателството на БАН през 1979 г., е видно, че в резултат на щателните технико-лабораторни изследвания е установено: погребеният е висок (188 см) и силен мъж на около 40-годишна възраст. Смъртта е настъпила в периода юли-септември. Установено е също, че погребението е забавено с 6–8 до 15 дни, което свидетелствува, че смъртта е настъпила извън Търново, а това пък е наложило осоляването и пренасянето на трупа. Погребението е било изключително богато (с със златовезани дрехи и покривала, червени обувки и др.), както подобава на най-висш ръководител и военачалник.

Доказано е също, че пръстенът многократно е бил използван за подпечатване.

Всичко това, заедно с още много други данни, установени при направените проучвания, са дали основания на българската историческа наука да приеме работната хипотеза, че погребаният в този гроб знатен воин е именно българският цар Калоян.

[1] *Тагми* — отряди на столичната дворцова войска. ↑

[2] *Власи* — така някои кръстоносни рицари са наричали българите. ↑

[3] *Аркадиопол* — укрепен град в Югоизточна Тракия. ↑

[4] *Цурулон* — укрепен град в Югоизточна Тракия. ↑

[5] *Никица* (Малка Никея) — крепост, която се е намирала при сегашното село Хафса — Одринско. ↑

[6] *Скилойоан* — Куче Йоан. ↑

[7] *Ромеоктон* — Ромеоубиец. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.